

ORBÁN ERIKA

AZ EMBER SORSA: JELLEME

„Amikor odaért a táborhoz, és meglátta a borjút meg a táncot, haragra lobbant Mózes, ledobta kezéből a táblákat, és összetörte a hegy lábánál. Majd fogta a borjút, amelyet készítettek, elégette, porrá zúzta, vízbe szórta, és megittatta azt Izrael fiaival.” (2Móz 32,19–20)

„Azután Jeruzsálembe értek. Bemenne a templomba, Jézus kezdte kiűzni azokat, akik árusítottak és vásároltak a templomban, felborította a pénzváltók asztalait, a galambárosok székeit, és nem engedte, hogy valaki edényt vigyen át a templomon. Azután így tanította őket: »Nincs-e megírva: Az én házam imadság háza lesz minden nép számára? Ti pedig rablók barlangjává tettétek.«” (Mk 11,15–17)

Kedves Testvéreim!

Ez az istentiszteleti óra – mint bármelyik másik – alkalom az elcsendesülésre, a belső nyugalom megtalálására. Bizonyára nyitottan érkeztek a templomba. Remélem, hogy így van, mert sok a Veletek megosztandó kérdésem és válaszom. Nem ígérem a kényelmes elnyújtózást, és a szavaimmal festett tájképekbe való belemerülést sem a mai istentiszteleten. Bár néha arra gondolok, az (is) lehet egyik célja a prédikációnak: *gyönyörködtetés* a teremtett világban. Hisz tapasztalataimból és a könyvekből azt tanulom, hogy Isten meglegelő a természetben is. És milyen csodálatos rajtakapni a fát, amikor rügyet bont, vagy betelni a közelgő tavasz friss illatával!

Én ma egy másik csapáson indulok el: gondolkodtatni szeretnék az emberi természetről, a hit kérdéseiről, továbblendíteni tudásotokban. Kérdezek és – reményeim szerint – tanítalak is. És itt nem hallgathatom el meghatódottságot és – igen! – hálámat sem, hogy Ti, sokat megélt emberek, fiatalok és felnőttek, hallgattok, *meghallgattok* engem. Hiszen olyan gyakori a felületes, ítélkező kérdés: mit tudhat ez a fiatal nő?! Mi többet tudhat hitről, kudarcról, reményről, újrakezdésről, akaratról, bizakodásról és bizalomról, egyszóval az Életről, mint a Ti többségetek?! És talán igazatok is van: nem több a tudásom. De egészen bizonyos, hogy *más* a viszonyulásom ehhez a tudáshoz, és általában az élet dolgaihoz. Ebben különbözünk leginkább egymástól mindannyian. *A hogyanban*. Ahogyan világ és életünk jelenségeit látjuk és értelmezzük. És ez a látásmód határozza meg viszonyulásunkat, tetteinket is. Az életről való alapvető hitünk, felfogásunk hatá-

rozza meg viszonyulásunkat. A viszonyulás egy igen fontos összetevője életünknek, amely a nagy különbségek meg tapasztalásához vezethet.

Naponta találkozunk különböző jelenségekkel az élet legkülönbözőbb területein. Vajon mi a közös a következő helyzetekben?

Nemrég szülőket hallottam arról beszélgetni, ki miért és melyik iskolába íratta elsős gyerekét. Kicsit odébb két nő arról beszélget, melyik a város legjobb „turkálója”. A tévében, rádióban, interneten, utcán ömlik és eláraszt a reklám. Politikusok tiltakozásra hívnak és gyertyát gyújtatnak. A tanár megbuktat pár diákot. Vallási csoportok és egészség-szolgáltató centrumok az utcasarkon kutatnak megtértek és eltévedtek után. Mózes kőtáblákat tör és Jézus templomot tisztogat. A diákok japánstrájkot szerveznek. Mi a közös ezekben az eseményekben? Mi fűzi egybe őket?

Mindezekben az esetekben egy-egy személy vagy csoport mások magatartását próbálja kialakítani, fenntartani vagy megváltoztatni. Ez a legfőbb oka, amiért hasonló helyzetekbe bonyolódunk: hogy mások viselkedését és tetteit – vagy sajátunkat – befolyásoljuk. Akár kezdeményezői, akár célpontjai vagyunk az ilyen erőfeszítéseknek, mindannyian naponta részesei vagyunk az effél társas befolyásolásnak. Viszonyulásunk és viszonyulás-változásunk számos tényező együtt ható eredménye. És amiért én itt ma említem, annak oka, hogy hiszem: vallásos hitünk is befolyásolja viszonyulásunkat. Ez természetesen ama bizonyos klasszikus tyúk-tojás kérdés is lehetne, ha olyan kultúrában élnénk, amelyben az emberek életük során akár többször is változtatnák hitüket. Vagyis: a viszonyulás is befolyásolhatja hitünket, ha valóban azok vagyunk, akiknek tartjuk magunkat: *homo sapiens* – gondolkodó lények. Így, az idő előrehaladtával, ismereteink gazdagodásával a mi életünkben is annak kellene tükröződnie, hogy hit és viszonyulás, hit és a gondolatok-érzelmekek-cselekedetek együttese egyre harmonikusabban fonódik össze. Hogy „hit-azonos” életet élünk.

Unitáriusokként fennen hirdetjük az akarat szabadságát, az embert Isten munkatársának tekintjük, akinek a hite meg kell hogy mutakozzék cselekedetekben; Jézust Mesterünknek, példaképünknek valljuk, és egész hitünket – a túlvilág ismeretlen és bizonytalan volta helyett – erre az életre fókuszálva építjük föl. Ehhez a veretes hithez képest azt kell mondanom, *nem lelkesítő* az, amit nap mint nap látok, tapasztalok. Egy pár évvel ezelőtti felmérés szerint Erdélyben az unitáriusok lakta vidékeken, a Homród mentén, Udvarhelyszéken és Háromszéken sokkal magasabb volt az öngyilkosságok száma, mint máshol. Erre jogosítana a szabad akarat?! Testünket a lélek templomának tartjuk, és Isten-munkatársi minőségünkben naponta több szál cigarettával, mértéktelen alkohollal, netán kábítószerral mérgezzük. És közben reméljük, hogy isteni képmásra teremttségünk mégiscsak fölötte áll a (bal)sorsnak, és az megkönyörül rajtunk. Mégsem alakul ki végzetes betegség, és valahogy túléljük a még hátralévő 40–50, esetleg 20–30 évet. Valami nagyon megbomlott, Testvéreim! Valami nagyon elromlott! És ekkor

még nem beszéltem a természeti környezet védelméről, a műanyag dobozt zacskóba, és a zacskót zacskóba csomagolásról. A fa-, a papír-, az energia-takarékoságról. És felénk egyelőre gazdasági okokból teszi, aki „nem pancsol” a vízzel. Pedig egyes előrejelzések szerint unokáink számára már luxus lesz az ivóvízben való fürdés. És mi – igaz ugyan, hogy elemiben megtanultuk a méhecske dongását: sok kicsi sokra megy; mégis azt gondoljuk – kényelemből vagy háritásból –, hogy a mi részünk semmiség a városokat befedő szmogfelhő-képző gyárhoz képest. És világhíres toleranciánk is csak az első zsidó vice szóba kerüléséig vagy a kéregető cigányné kopogtatásáig terjed. Hogy „á, vannak kivételek”, és/vagy: „nem gondoljuk egészen komolyan”? Nem! Addig, amíg vasárnap az unitárius templomba járok, mert van egy hitem, amely cselekedeteim nélkül nem üdvözít – vagy, ha nem is járok templomba, de vannak elveim, addig azokhoz hűnek kell maradnom viszonyulásom, gondolataim, érzelmeim, és tetteim révén is...

Nekünk, embereknek bármivel kapcsolatban lehetnek és vannak is *attitűd*-jeink. Így a vallásos hittel kapcsolatban is. A szociálpszichológusok úgy tartják, hogy a viszonyulásnak két funkciója van: *tárgyértékelő* (vagy ismeret-kifejező) és *társas-identitás* (vagy érték-kifejező) funkciója. Ezt érthetőbb nyelvre fordítva és példánkra alkalmazva úgy mondhatjuk: a vallásos hithez való viszonyulás kifejezője lehet, hogy minden nap imádkozunk vagy eljárunk templomba. Vagy vannak szép hittételeink. A korábban említettek. Ez az ismeret-funkció. Emellett a vallásos hithez való viszonyulásunknak lehet egy érték-kifejező szerepe is. És ez szól a tettekben, cselekedetekben megnyilvánuló viszonyulásról.

Az, hogy amikor Mózes lejött a hegyről, meglátta az aranyborjút és dühében összetörte a kőtáblákat, az a maga hitéhez való viszonyulásának határozott érték-kifejezője volt. Ott hozta a tízparancsolatot, az erkölcsi és társadalmi rendre vonatkozó törvényeket, amelyekben ő rendületlenül hitt, és amelyek azóta az egész nyugati világrend alapját képezik. És dühében mégis porrá zúzta. Nem azért, mert azokra már nem volt szükség, vagy mert valóban végleg el akarta vetni, hanem mert meg akarta változtatni a türelmetlen nép viszonyulását. Rendet akart, ezért radikális lépésre szánta el magát. Csak így tudott összhangban maradni hitével és érvényt szerezni annak.

Hasonlóképpen járt el Jézus is a jeruzsálemi templomban. Hite szerint az imádság háza nem lehet a rablók és kereskedők barlangja. Tettével fel akarta hívni az emberek figyelmét arra, hogy „nem lehet egyszerre két úrnak szolgálni, Istennek és mammonnak egyaránt”, és meg akarta változtatni viszonyulásukat. Hogy ez milyen hatással volt, és mennyiben sikerült, az kiderül a soron következő versből (19.): „Meghallották ezt a főpapok és az írástudók, és keresték a módját, hogyan vesszítsék el. Féltek ugyanis tőle, mert tanítása magával ragadta az egész sokaságot.”

Magával ragadta tehát a sokaságot, kezdett egyfajta hatalma lenni, ezért a korabeli vezetők féltek tőle. Nem mai bölcsesség, hogy a félelem nagy úr. Nem

hagyja közömbösen, langymelegen az emberi lelket. Félelmünkben általában polarizálódik viselkedésünk: vagy nagyon visszahúzódunk, vagy hangosak leszünk. Az előző példák hősei dühbe gurultak. Talán nem túlzok, ha azt mondom, kicsit féltek is. Féltek, hogy elveszíthetik azt, amiben a leginkább hittek. De félelmüket legyőzve, tettel, viselkedésbeli megnyilvánulással szereztek hitelt annak, amit képviseltek. Anglia egykori miniszterelnöke, Churchill azt mondta: „A viszonyulás kis dolog, amely nagy különbségre vezet. Vannak ellenségeid? Jó! Azt jelenti, hogy az életben egyszer kiálltál valamiért.”

Mi mit hiszünk? Milyen dolgokért, elvekért állunk ki nap, mint nap? És hogyan? Milyen a mi viszonyulásunk? Imádkozunk-e olykor-olykor a költővel: „Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek / Az emberiségért valamit! / Ne hamvadjon ki haszon nélkül e / Nemes láng, amely ugy hevit.” (Petőfi Sándor)

És valóban, hevít-e láng az emberiségért?! Vágytok-e arra, hogy kicsi, személyes életetekkel beépüljete az emberiség és az Isten nagy, közös tervébe?

Mivel is kezdtem e beszédet? Lehet, nem több a tudásom, de minden bizonytalansággal más a viszonyulásom, ahogy mindenkié más, mert különböznek az összetevői. Az attitűdömnek része a tudás, amit a hitemről birtokolok, de annál több is. Van benne érzélem, amit ez a hit nyújt, kivált; és cselekedet, viselkedés, amit érvényesítéséért teszek.

Hogy mit tudok a hitemről? Most maradjunk annyiban, amit a káténk is tanít: milyenek ismerhetjük meg Istent teremtő és gondviselő munkája révén? Örökkévalónak, tökéletesnek, jónak, igaznak és irgalmasnak. Csupa pozitív tulajdonságok. Ezért az én Istenembe vetett hitem számomra megnyugvást nyújt. Biztonságérzetem és önbizalmam nő, félelmem összezsugorodik, és ez mozgásba lendít. Tudom, hogy csoda nem történik emberi beavatkozás nélkül. De hiszem, hogy *azzal* történhet. És a „beavatkozáshoz” az erőt hitem adja. Egy rabbinikus történet szerint amikor a zsidók készültek átkelni a Vörös-tengeren, az addig nem nyílt szét, amíg valaki bele nem ment közülük. És már a nyakáig ért a víz, szinte ellepte, amikor a csoda megtörtént. Volt bátorsága, hite úgy elindulni, hogy nem tudta, mi lesz a vége! Isten azt akarja látni, hogy mi is lépünk, és akkor – mint a szólás is tartja: segíts magadon, és Ő is – megsegít.

Olyan gyakran hallom: „mit tudjak csinálni, ezt mérte rám a sors, ezt kell elviselni!” És valóban, vannak ritka pillanatok az életben, amikor már végképp nincs mit tenni. Csak pusztán elviselője, szenvedője lehet az ember életének. De higgyétek el, Testvéreim, ezek kivételes pillanatok élet és halál mezsgyéjén. És a legtöbbször „helyzetben vagyunk”, amikor eldönthetjük, hogyan is viszonyulunk! Mert – ne feledjétek! – a viszonyulásnak három összetevője van: gondolatok, érzések, viselkedés. És *nagyon* sok múlik a mi viszonyulásunkon: hogy milyen gondolatoknak engedjük meg, hogy fészket rakjanak fejünkben, ezek milyen érzéseket szülnek, és miféle cselekvés mellett kötelezzük el magunkat! Mert végső soron *mi az ember sorsa?* Mit is ír a delphoi jósa oldalán: ismerd meg

önmagad, mert ha megismered önmagad, megtudod sorsodat. Vagyis az ember sorsa: jelleme. Némileg átformálva: az ember sorsa – hite.

Nézzetek körül életetekben!

Valóban különbözünk mi, unitáriusok? Kitűnik életünkben a szerető és gondviselő Isten? S hát a szabad akaratunkba vetett hit? És a nagybetűs Ember meddig megy el Isten szőlőjében, az Ő munkatársaként? Akarunk másak lenni viszonyulásainkban? A világ és egymás iránti elkötelezettségünkben? Vagy csak siránkozásra futja, mert túl sok felelősséggel jár ez a másság? Esetleg maradjunk meg a fehér falak és zsolotárak hasonlóságánál?

Nézzetek körül életetekben!

Láttál már igazán szenvedni embert? Aki el akarta vetni életét, mert épp kialakították? Aki elveszítette gyermekét, akit naponta ver alkoholista társa? Láttatok csellengő ifjút, gyógyíthatatlan beteget. Azt mondják, a krízis az élet „tartozéka”, hogy nem úszhatjuk meg nehézségek nélkül. Valami hasonlóról olvashatunk a János-evangéliumban is: „a világon nyomorúságok van” (Jn 16,33). Mégis, azt látjuk, hogy egyesek évekig, évtizedekig megvannak, elvannak ebben a nyomorúságban. Hogyan lehetséges ez?! Lehet, hogy nem is a válság az, ami a problémát okozza? Hanem az, ahogyan viszonyulunk mi hozzá? Amiképp benne vagyunk, ahogy megéljük azokat? Lehet, hogy a bajok, a nyomorúságok terhe is könnyíthető egy másfaja viszonyulással? Ha *a hithez hitelesség, több érzés és cselekedet is társul?*

Nézzetek körül életetekben!

Mérlegeljétek és döntsetek! Nem attól lesztek boldogabbak, amit a tempóban hallotok, hanem amit Ti magatok megtesztek! És közben egy pillanatra se feledjétek: „Ellenségeinkkel is közösebb sors köt össze, mint azután majd bárkivel...” (Kaláka).

Isten segítsen sorsformáló, jellemformáló életünkben! Ámen.

SZÁSZ FERENC

SZÓLNI ÉS/VAGY HALLGATNI...

„Az én Uram, az Úr, megtanított engem, mint tanítványát beszélni, hogy tudjam szólni igéjét az elfáradtakkak.

Minden reggel fölébreszt engem, hogy hallgassam tanítványként. Az én uram, az Úr, megnyitotta fületem. Én pedig nem voltam engedetlen, nem hátráltam meg.” (Ézs 50,4–5)

Hálás vagyok Istennek, hogy újra rábukkantam erre a két ézsaiási versre. A testi fogyatékkal élő szenvedők után olyan – immár inkább erkölcsi – fogyatékoságokra hívják fel a figyelmet, amelyek kapcsolódnak ugyan érzékszerveinkhez, de egyben emberiségünk magasabb fokára is utalnak.

A beszéd, a szólás és a hallgatás – erről legyen tehát szó ez alkalommal.

Köztudott, hogy Isten számára a teremtés eszköze, akarata kinyilvánításának módozata a szó: a „mondta Isten” hozta létre a világot és az embert. A Biblia második oldalán már azt olvashatjuk, hogy Isten így szól az első emberpárhoz: „szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be és hódítsátok meg a földet” (1Móz 1,28). Nem tudom, hogyan értette vagy értelmezte az első emberpár Isten megbízását, de rövid időn belül megtapasztalta, hogy Isten *kiáltani* is tud, ha akaratát át-hágják: „...az Úristen kiáltott az embernek, és ezt kérdezte: »Hol vagy?«” (1Móz 3,9). Az Isten és ember közötti párbeszéd ezzel kezdetét is veszi, és a mai napig tart. Az sem érdektelen, hogy ez – tudniillik a beszéd, a szó – a kapcsolattartás fő eszköze, nem pedig a látás, láthatás, sőt Mózes második könyvében azt olvashatjuk, hogy még Mózesnek, az Ószövetség kiemelkedő alakjának sem adatott meg Isten színe-látása: „Orcámat azonban nem láthatod [...], mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon.” (2Móz 3,20). Bár Jézus ígérte, hogy a tiszta szívűek megláthatják az Istent, valahogyan a „színről színre, orcáról orcára” való megismerés tudatunkban és hitünkben mai napig halálunk pillanatához kötődik.

A hallásra való felszólítás előzi meg a nagy parancsolatot mind az Ó-, mind az Újszövetségben, a „halld meg, Izráel” és „halljad, Izráel” (5Móz 6,4; Mk 12,29) után nyilvánítja ki Isten egyetlenségét, avagy egységét – ki hogyan érti –, és kéri, követeli a „lényeket” az embertől, azt hogy Vele együtt felebarátját is szeresse úgy, mint önmagát. A „sömá” megkülönböztetett helyel és értékkel bír mind a judaizmusban, mind a kereszténységben még akkor is, ha a felebarát fogalma nem minden esetben azonos.

A próféták által jutnak kivételes fontossághoz és szerephez, hogy őket Isten választja ki és hívja el akaratának közvetítésére, ők valósággal Isten „szó-